

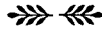
sematizálásra vezethet. Gyermkeink nem láthatják a mozgó rugókat, nem fedezhetik fel, hogy egy-egy feladat megoldása, milyen felkészülést, milyen szívós, sokszor a fél életet lefoglaló tanulást követelte.

Az olvasói könyvek skálájának szélesítése más okból is kívánatos. Ennek a két osztálynak a tanulói 57%-ban „izgalmas, háborús, kalandos, indiános” könyvet szeretnek olvasni. Ezt az életkori sajátosság indokolja. De: kalandos, izgalmas lehet a nem „harcos” könyv is! — A földrajzi leírás, a természetrajzi mű, mai életből vett témájú elbeszélés is lehet „izgalmas”. A teljes személyiség fejlesztése érdekében is szélesíteni kell az olvasottak körét.

Örvendetes, s ezt a tényt hasznosítani is kell, hogy számos tanuló egy-egy könyvet kétszer is elolvas. Különösen az Egri csillagok-ról mondják el az ismételt elolvasás tényét. Találunk már olyan gyermeket, aki A Pál utcai fiúk c. művet 13-szor olvasta el. Úgyesen indokolják a kérszeri olvasást. (Olyan megható volt. — A hőst megszerettem stb.) Fel kell figyelni azonban arra is, hogy néha azért olvassa el másodszer, „mert nem volt más könyve”. (Olyan könyve, amely érdekelt volna, amelynek az olvasása hasonló izgalmat, feszültséget ígért volna részére.)

Mindebből az osztályfőnök (de az egész tantestület is) a következőre irányíthatja figyelmét:

- a) személyre bontottan kellene tudni, mit olvasnak a tanulók. Így kellő időben, kellő tapintattal irányíthatjuk olvasásukat.
- b) a szülőknak nagyobb támogatást kell kapni a könyvvásárláshoz. (Itt lenne szerepe az iskolai könyvtérjesztésnek!)
- c) Nemcsak az egyének és az osztálynak kell könyvet ajánlani, hanem egy-egy órának, csoportnak is.
- d) Minél gyakrabban utaljunk az általunk ajánlott könyvre. Esetleg rendezzünk vetélkedőt egy-egy műből. (A műsorok kérdését is segíti megoldani!)
- e) Az iskolai könyvtárakban minél előbb valósítsuk meg a szabadpolcos elhelyezést, hogy a könyvállomány élővé váljon.

CZIMBALMOS ANDRÁSÉ
Szombathely, Tanítóképző Intézet

Az iskolai ifjúsági könyvtár szerepe a pedagógiai munka korszerűsítésében

Az olvasás és az iskolai könyvtárügy szempontjából egyaránt kulcsfontosságú gyakorló iskolai könyvtárak fejlesztése valamennyi pedagógusképző intézmény sürgető megoldást követelő problémái közé tartozik. Az olvasásra, a könyv- és könyvtárhaználatra nevelés fontosságának felismerését és módszereinek ismeretét minden pedagógusban ki kell alakítani, hiszen csak így lehet az általános iskola alsó tagozatának alapozó hatását tovább erősíteni.

A személyi és tárgyi feltételek biztosításának megoldatlansága ellenére a gyakorló iskolai könyvtárak egy része — a pedagógusok és a könyvtárosok közös erőfeszítése révén — hatékonyabban működik, mint iskolai könyvtáraink túlnyomó többsége, s némi szerepet játszik — ha korlátozott mértékben is — a hallgatók képzésében. A továbbiakban ilyen erőfeszítésről szeretnék én is beszámolni, s beszámolómmal is erősíteni az iskolai könyvtárügy problémáinak megoldását kereső és sürgető törekvéseket.

A TANULÓI KÖNYVTÁR ELHELYEZÉSE

A SZOMBATHELYI TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET GYAKORLÓ ISKOLÁJÁBAN

A gyakorló iskola 1965-ben új, modern épületet kapott. Az iskolai épülettervezési irányelvek sokszor emlegetett hiányossága itt is érvényesítette negatív hatását: kimaradt a külön könyvtárhelyiség.

Az új épületbe költözés utáni első években a tanulói és a nevelői könyvtár egy, a tanári szobából nyíló, kis alapterületű nevelői szobában kapott helyett. Ebben a kis, kb 15 m² alapterületű helyiségben legfeljebb 5—600 kötet fért el, olvasóasztalok és székek elhelyezésére már gondolni sem lehetett. A kis alapterületen túl a könyvtárhaználatot rendkívül gátolta, hogy csak a tanári szobán keresztül lehetett megközelíteni.

Ezenkívül csupán egyetlen helyiség könyvtári célú igénybevétele jöhetett számba, az alig nagyobb (18 m²) alapterületű, de külön bejárattal szülői fogadó. Ezért 1968 februárjában — a nevelői könyvtárat az eredeti helyén hagyva — a tanulói könyvtárat átköltöztettük a szülői fogadóba, és szabadpolcosan, a helybenolvasás, a lapozgatás lehetőségét is megteremtve rendeztük be.

A KÖNYVTÁR KEZELÉSE

Az 5000 köteten aluli könyvtárral rendelkező iskolákhoz hasonlóan, nekünk sincs lehetőségünk arra, hogy a könyvtári munkát vállaló pedagógust órákedvezményben vagy díjazásban részesítsük. Ilyen lehetőség híján felmértük, hogyan tudnánk több személy bekapcsolásával némileg hatékonyabbá tenni a könyvtár működését. Az intézetünkben folyó népművelő-könyvtáros képzés viszonylag szerencsés megoldásra adott lehetőséget.

Az 1967—68-as tanév második félévében — amikor éppen a gyermekkönyvtári munka szerepelt a II. éves tananyagban — a gyakorlati képzés keretében elrendeztük az új helyiségben a könyvtár állományát és elkészítettük a meglévő állományról a katalógusokat. Ugyanekkor rendszeres — a kötelező gyakorlaton túli — olvasószolgálati munkára jelentkeztet 2 második éves hallgató. A következő tanévtől kezdődően évenként 4—5 másodéves hallgató kapcsolódott be a munkába. A könyvtár heti négy kölcsönzési napon 1—1 órás nyitvatartási idővel működik, s egy másod- és egy harmadéves együtt látja el a szolgálatot. A hallgatók vállalása azonban heti 2 óra, ezért a kölcsönzésen túli időt a raktári rend helyreállítására, a kölcsönzési statisztikai adatok elkészítésére és elemzésére, az állomány fejlesztésével kapcsolatos vizsgálódásra, az újonnan beszerzett állomány feltárására, az igénykeltő tevékenység megtervezésére és lebonyolítására, valamint esetenként csoportos foglalkozások tartására fordítjuk. Munkájukat tanári irányítás mellett végzik.

Ilyen mértékű hallgatói közreműködés mellett mód nyílt arra, hogy a pedagógus-könyvtáros tevékenységi körét módosítsuk. Feladatait ezért a következőkben jelöltük meg:

1. Kezeli a tanulói könyvtártól különválasztott nevelői könyvtárat.
2. Folyamatosan figyelemmel kíséri az iskolai munkával kapcsolatos szakirodalmi és gyermekirodalmi igényeket.
3. Irányító munkával biztosítja, hogy a tanulói könyvtárban folyó olvasószolgálati munka megfeleljen a gyakorlóiskolai oktató-nevelő munka szükségleteinek és a gyermekek életkori sajátosságainak.
4. Alkalmanként — főként a gyakorlóiskolai nevelők számára, de az olvasószolgálati munkát végző hallgatók akadályoztatása esetén a tanulók számára is — ellátja a tanulói könyvtárban az olvasószolgálati munkát.
5. A szükségletek és az igények ismeretében segíti az intézeti könyvtár állománygyarapító munkáját. (A tanító- és óvónőképző intézetekben ugyanis az intézeti könyvtár gyarapítja, veszi leltárba és adja át letétként az állományt a gyakorlóiskolai könyvtárnak, illetve a gyakorlóóvodának, ha ott van kihelyezett állomány.)
6. Beszámol a gyakorlóiskola vezetőjének és pedagógus kollektívájának a könyvtár működésével kapcsolatos kérdésekről.
7. Irányító és ellenőrző tevékenység útján gondoskodik az állomány megőrzéséről.

A pedagógus-könyvtárosnak tehát olyan irányító munkát kell végeznie, hogy az iskolai és a könyvtári munka között minél szorosabb kapcsolat alakulhasson ki, hogy a két tevékenység egymást erősítve valósulhasson meg. Mivel a munkát vállaló pedagógus könyvtári szakismeretekkel nem rendelkezik, irányító munkájához az Intézet könyvtáros szakcsoportjának egyik tanára nyújt rendszeres szakmai segítséget.

A jelentős számú közreműködő segítségével tehát sikerült heti 4 órai könyvtárhasználati lehetőséget teremteni a tanulók számára és megtettük az első lépéseket az oktató-nevelő és a könyvtári munka kapcsolatának kialakítása terén. Ezzel már tettünk valamit azért is, hogy a gyakorlóiskolában hospitáló és gyakorló tanítást végző tanító szakos hallgatók megfigyelhessék a pedagógiai és a könyvtári munka összekapcsolásának és a tanóra keretében végzett olvasásra nevelésnek a módszereit.

Az 1969/70-es tanév második félévétől kezdődően még tovább akarunk lépni. Az intézeti és a gyakorlóiskolai pedagógusok közös egyetértésével bevezettük a tanító szakos hallgatók kötelező *könyvtári hospitálását*: minden másod- és harmadéves hallgató félévenként 1—1 alkalommal részt vesz a gyakorlóiskolai könyvtár olvasószolgálati munkájában.

A hospitálás bevezetése és kötelezővé tétele előtt a gyakorlóiskolai könyvtári munkába csak azok a tanító szakos hallgatók kapcsolódtak be, akik fakultatív *könyvtári szakkörre* jelentkeztek. A fakultatív szakkör két éve indult be. A harmadéves hallgatók közül 23 fő

(az évfolyam 30%-a), a másodévesek közül 5 fő (az évfolyam 8%-a) jelentkezett a szakkörbe. A fakultatív szakköri keret a szemléletalakításon túl lehetőséget nyújt a rendszerezett könyvtári szakismeretnyújtásra is, de nem hat valamennyi hallgatóra. A kötelező hospitálás bevezetésétől a szemléletalakulás terén várunk eredményeket.

A KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA

A gyakorlóiskolának korábban átadott állományt az átszervezéskor átvizsgáltuk. A rongált és az életkori sajátosságoknak meg nem felelő művek kivonása után 450 kötetet helyeztünk el az új helyiségben. Ezen az állományon kívül az Intézeti Könyvtárban még kb. 1500 kötetnyi gyermek- és ifjúsági irodalmi gyűjtemény volt, amely a gyakorlóiskolai nevelők és a tanító szakos hallgatók kölcsönzésére szolgált. Ebből az anyagból csak azokat a műveket vihettük át a gyakorlóiskolai könyvtárba, amelyeket az ott tanító nevelők és a tanulók számára nélkülözhetetlennek tartottunk. A tanító szakos hallgatók gyermek- és ifjúsági irodalmi ajánlott és kötelező olvasmányai között jelentős számban szerepelnek a 10 évnél idősebb gyermekek számára kiadott ifjúsági művek is, s ezt az irodalmat a kis alapterületű tanulói könyvtárban csak az olvasóövezet megszüntetése árán tudtuk volna elhelyezni. A helyiség szűkössége miatt ezért egyelőre csak a gyakorlóiskolai nevelők és a kisiskolások szükségleteit tarthattuk az állománykialakításkor szem előtt. Nem mondhatunk le azonban arról, hogy a tanulói könyvtár olyan helyiséget kapjon a jövőben, amely a tanító szakos hallgatók rendszeres könyvtárhasználatára is lehetőséget ad. Ez a kölcsönzési forma — még a hospitálás bevezetése mellett is — megerősítő szerepet játszhatna a gyermekirodalom ismerete terén.

A helyproblémák miatt tehát csak 388 kötetet növeltük a tanulói könyvtár 450 kötetes induló állományát. A 838 kötet 1969. december 31-ig — nem egészen 2 év alatt — 1275 kötetre növekedett. Így a közel 300-as tanulói létszám mellett az 1 tanulóra eső kötettség meghaladja a 4 kötetet, amely kétszerese az 1968/69-es tanévvégi országos átlagnak*, de amely ugyanakkor megegyezik az általános iskolai tanulók jelenleg elérendőnek tartott könyvellátottsági mutatójával**.

Az eddig létesített iskolai könyvtárak általában tantárgyi csoportosításban rendezték az állományukat. Gyakorlóiskolánkban csak alsó tagozatos gyermekek tanulnak, így a tantárgyi csoportok kialakítása külön problémát jelentene. Anyagunkat a közművelődési könyvtárakban meghonosodott műfaji-tematikus csoportosításban rendeztük két megfontolás miatt. Egyrészt a tantárgyakhoz kapcsolódó könyvkiválasztásra, ajánlásra rendelkezésre áll egy jól szerkesztett és folyamatosan kiegészíthető ajánló bibliográfia (a Legkisebkek olvasmányai), amelyet az Országos Pedagógiai Könyvtár adott ki. A műfaji-tematikus elrendezés választásának másik oka, hogy az iskolai könyvtárnak nemcsak az olvasás megszerettetésében, a tanulás és a tanítás segítésében szántunk szerepet, hanem úgy látjuk, hogy a könyvtárhasználatra való nevelést azzal is segítjük, hogy az azonos elrendezési elvek alkalmazásával megkönnyítjük az iskolai és a közművelődési könyvtár egyidejű használatát.

Az 1275 kötetes állomány műfaji-tematikus megoszlása a következő: Szépirodalom 90%; ebből meséskönyv 26%, képeskönyv 15%, állattörténet 7%, gyermekvilág 15%, kalandos történet 9%, monda, történelmi elbeszélés 2%, vegyes tárgyú elbeszélésű gyűjtemény 6%, versek 10%.

Ismeretterjesztő irodalom 10%.

A fenti állományból 40—80 kötetes kis letéteket helyeztünk el az I. és a II. osztályokban és a napközi helyiségeiben. Az osztálykönyvtárak létesítésével elsősorban a tanórán folyó oktató-nevelő munkát akartuk segíteni, de ezeknek a kis letéteknek olyan szerepet is szánunk, hogy a könyvtárba járástól esetleg még húzódó kisiskolásokat elindítsuk az első kölcsönzések útján. Az osztályokba és a napközike kihelyezett könyvállomány 383 kötet, amelynek időnkénti cseréjéről és frissítéséről gondoskodunk.

A gyermekek tájékozódását, könyvkiválasztását tematikus albumsorozat és képes választólapokkal tagolt cédulakatalógus segíti. A katalógusokat a hallgatók készítették el. A kölcsönzési idő alatt gyakran találunk módot arra, hogy a katalógushasználatot megismertessük és megkedveltesük a gyerekekkel.

Még nagyon kis számú kézikönyvtárba való anyagunk van a (Gyermekenciklopédia kötetei, a Képes történelem sorozat stb.). A kézikönyvtár kialakítását és fejlesztését a jövőben tervezzük.

* Az iskolai könyvtárak legújabb statisztikai adatai. Általános iskolák. = Könyv és Nevelés. 1969. 4—5. sz. 36. l.

** Arató Ferenc: I. m. 25. l.

OLVASÓSZOLGÁLATI MUNKA

A rendszeres könyvtári szolgálat 1968 április közepén indult meg. A könyvtár igénybevételének alakulását az alábbi statisztikai táblázattal szeretném szemléltetni.

Tanév	Beiratkozó	Látogatások száma	Kölcsönzött kötetszám
<i>1967/68</i>			
1968. IV—V. hó	41 fő	119	186 kötet
<i>1968/69</i>			
1968. IX—XII. hó	79 fő	285	582 kötet
1969. I—VI. hó	36 fő	468	842 kötet
Összesen:	115 fő	753	1424 kötet
<i>1969/70</i>			
1969. IX—XII. hó	85 fő	383	850 kötet

A statisztikai adatok világosan mutatják a könyvtárhasználat és az olvasás iránti igény egyenletes növekedését. Amíg az 1968/69-es tanévben 1 beiratkozóra 12 kötet évi kölcsönzés esik, e tanévben már egy félév alatt 10 kötet az 1 beiratkozóra eső kölcsönzési átlag.

Az olvasás és a tanulmányi eredmények alakulásának vizsgálhatósága érdekében a tanulók kölcsönzéseit feljegyezzük a személyi lapjukra.

A tanulói érdeklődés vizsgálatához műfaji-tematikus bontású kölcsönzési statisztikát készítünk. Ennek a statisztikának a tanulságait állománygyarapító munkánkban is hasznosítjuk. A jelenlegi állomány és az eddigi kölcsönzések megoszlásának összehasonlítására az alábbi táblázat ad lehetőséget:

	az állomány műfaji-tematikus megoszlása		a kölcsönzések	
	1969. dec. 31-én		az 1968/69-es az 1969/70-es tanév tanévben első felében	
	meseskönyv	26%	25%	21%
képeskönyv	15%	16%	21%	
állattörténet	7%	7%	13%	
gyermekvilág	15%	11%	10%	
kalandos történet	9%	15%	10%	
monda, történelmi elbeszélés	2%	4%	4%	
vegyes tárgyú elbeszélésgyűjtemény	6%	3%	3%	
versek	10%	9%	9%	
ismeretterjesztő irodalom	10%	10%	9%	

Eddig készített statisztikánk nem tartalmazza a helybenolvasókra és a helyben olvasott kötetekre, valamint az osztálykönyvtárak és a napköziben elhelyezett letétek használatára vonatkozó adatokat. Megfigyeléseink szerint a kölcsönzési idő alatti helybenolvasás és az egyes napközis csoportok letéteinek használata megközelíti a kölcsönzés számadatait, ezért ennek a felmérését és feljegyzését is tervbe vettük.

A rendszeres nyitvatartáson kívül hallgatóink néhány alkalommal csoportos foglalkozást is tartottak. Az 1968/69-es tanévben a II. éves népművelés-könyvtár szakos hallgatók a gyakorlati képzés keretében olvasás és környezetismereti órákhoz kapcsolódva tartottak könyvismertető foglalkozást. Egy-egy foglalkozást 3—4 hallgató vezetett le. Az évfolyam többi hallgatója számára ipari televíziós közvetítéssel tettük lehetővé a foglalkozások tartalmának, módszereinek és hatásának megfigyelését.

Az 1969/70-es tanév első félévében — tanító szakos könyvtári szakköri tagok közreműködésével — a könyvtárat vezető hallgatók az elsős és a második napközis csoportok számára rendeztek mesélő versenyt, illetve műsoros délutánt.

A mesemondó versenyt a II. osztályos napközi nevelője kezdeményezte. A megszervezés-kor azt tartottuk szem előtt, hogy a foglalkozásnak nem az a célja, hogy a legtehetségesebb tanulók számára szereplési lehetőséget biztosítson, hanem a versennyel éppen az olvasás iránti kedv erősítését, az olvasási készség és a tartalmi-esztétikai megértés képességének a fejlesztését akartuk szolgálni. A versenyt ipari televízió keresztül megnézte az I. osztályos napközis csoport is.

Műsoros délutánunkat a legkiválóbb gyermekírók téli témájú verseiből, meséiből szerkesztettük. A műsorban az intézeti irodalmi színpad tagjai működtek közre, de 1. elsős és 1. másodikos tanuló is szerepelt 1—1 rövid verssel.

„Jelenleg már az a helyzet, hogy a könyvtárszolgálat fejlődése meghódította a pedagógusokat, s közel áll ahhoz, hogy az iskolai könyvtárnak az iskola szívévé való átalakításával az iskola minden egyéb tevékenysége ettől nyerje fényét s ennek sugárzását továbbítsa”, írta le 1957-ben Ranganathan, India nagy könyvtartudósa. A kívánatos fejlesztéshez azonban kevés a szándék, a lelkesedés és a társadalmi munkában megoldható időráfordítás, ehhez az irányítószervek hatékony — átfogó és szervezett elvi, módszertani és anyagi — támogatására van szükség.

DR. ZUKOVITS IMRE
Tanárképző Főiskola, Pécs

A didaktikai algoritmusok leírásának módszerei

A gondolati tevékenység és a cselekvés szerves egységének megvalósítása érdekében iskolai oktatásunkban egyre gyakrabban kerül alkalmazásra a *programozott jellegű tanítás*.

A problémamegoldó gondolkodás fejlesztésében nagy jelentőségben elágazásos programok készítésére eredményesen használhatjuk fel a *Ljapunov* által bevezetett *szimbolikus algoritmust*, amelyet a szakirodalomban igen gyakran „*operátor-sémának*” neveznek.

Ennek a leírási módnak a lényege:

a) A tevékenységet elemi műveletek sorára bontjuk. *Az elemi műveleteket operátoroknak nevezzük.*

Jelölésük: A, B, C... betűkkel történik.

b) Meghatározzuk a tevékenység feltételeit, az ún. *logikai feltételeket*, amelyeket: a, b, c, ... vagy, P₁, P₂, P₃... betűkkel jelölhetjük.

c) Kidolgozzuk a feltételek ellenőrzésének és a műveletek végrehajtásának sorrendjét. Vagyis elkészítjük a *logikai sémát*, az *operátor-sémát*, amely nem más, mint a cselekvési folyamat variációit szimbolizáló utasítás, illetve program.

Tehát a szimbolikus algoritmus összetevői:

1. *A logikai feltételek.* Jelölés: a, b, c, ... vagy P₁, P₂, P₃...

2. *Az operátorok.* Jelölés: A, B, C...

3. *A logikai séma, operátor-séma.*

Konkrét példán szemléltetve ennek a leírási módnak a használatát:

Az iskolai gyakorlati foglalkozások műhelytermeiben alapvető követelmény, hogy a különböző elektromos eszközök használaton kívül áramtalanítva legyenek. Az üzemképes állapotba hozatal *algoritmus*a:

1. Ellenőrizd, be van-e kapcsolva a készülék a hálózatba! —

— Ha igen, akkor járj el a 3. sz. pont alapján!

— Ha nem, akkor:

2. Kapcsold be a hálózatba a készüléket!

3. Fordítsd el az indítógombot!

4. Ellenőrizd, kigyulladt-e a piros jelzőlámpa!

— Ha igen, akkor térj át az 5. sz. utasításra!

— Ha nem, járj el a 6. pont szerint!

5. Kezdd meg a munkát!

6. Jelentsd a hibát az órát vezető nevelőnek!

Tehát ebben az esetben:

1. *A logikai feltételek:*

a: A készülék a hálózatra kapcsolva legyen.

b: A piros jelzőlámpa kigyulladás.

2. *Operátorok:*

A: A készülék bekapcsolása a hálózatba.

B: Az indítógomb elforgatása.

C: A munka megkezdése.

D: A tanár értesítése a hibáról.